

*Acta des particulieren Noorthollantschen synodi,
begonnen binnen Einckhuisen anno 3¹^o.*

Na anroepinge des namens Godes ende lesinge der credentien iss tot eenen praesidem gekoren JOHANNES BOGAERT, bedienaer des worts binnen Harlem, tot eenen assessorem PIETER ALBERTSZ, dienaer tot Einckhuisen, tot eenen scribam JOHANNES ROGGE, dienaer tot Horn.

Met credentien sijn uth die respective classen verschenen dese volgende personen:

Einckhuisen:

PIETER ALBERTSZ, dienaer tot Einckhuisen.

FRANS LUITTIENSZ ³⁾, dienaer des woorts tot Hem.

AUCKE ALBERTSZ, ouderlinck tot Einckhuisen.

JAN JANSZ, ouderlinck tot Medenblick.

Edam:

JAN JANSZ, dienaer tot Edam.

SAMUEL BERTOLDI, dienaer tot Munnikedam.

CORNELIS JANSZ, ouderlinck tot Munnikedam.

DIRCK JANSZ, ouderlinck tot Synderdorp.

Alckmaer:

CORNELIUS HILLENUS, dienaer tot Alckmaer.

HERBERTUS HENRICI, dienaer tot Winckel.

HEINDRICK FLORYSZ, ouderlinck tot Alckmaer.

WILLEM JACOBZ, ouderlinck tot Grafft.

Harlem:

JOHANNES BOGAERT, dienaer binnen Harlem.

FRANCISCUS STOCKIUS, dienaer tot Castricom.

JAN VERCREEL ⁴⁾, ouderlinck tot Harlem.

JACOB CLAESZ, ouderlinck tot Uthgeest.

Amstelredam:

JOHANNES HALSBERGIUS, dienaer tot Amstelredam.

EDUARDUS POPPIUS, dienaer tot Amsterveen.

1) »vrienschap" C heeft »vruntscap ende vrede". 2) »Petrus — synodi" ontbreekt in C en E. 3) »Luittiensz" E. heeft »Leijtgensz". 4) »Vercreel" C heeft »van Creijl".

HERMANNUS BUSSCHOFF, dienaar tot Wesep.

HANS VAN DER MART ¹⁾, ouderlinck tot Amstelredam.

Horn:

JOHANNES ROGGE, dienaar tot Horn.

JACOB WILLEMSZ, dienaar tot Hochtoude.

DIRCK JANSZ, ouderlinck tot Horn.

JAN JANSZ, ouderlinck tot Twissch.

Insgelycks syn met behoirlycke credentien verscheenen uth last der E.E.H.H. Staten die edele, ehrentveste ende hoochgeleerde jonckheer WILLEM VAN SUILEN VAN NYVELT etc. ende M. ²⁾ ROMBOUT HOGEBETZ, raet ordinarius in den Hogen Rade, om regart te nemen, dat in dese vergaderinge geene politieke saeken noch daeruth eenyge oneenicheit soude mogen rysen, noch die de kercken int gemeen soudan angaen mogen, verhandelt soudan worden.

Insgelycks sijn met behoirlycke credentien verscheenen van wegen dien van Gelderland D. JOHANNES FONTANUS, dienaar binnen Arnhem, van wegen dien van Zuithollant LIBERTUS FRAXINUS ende DANIEL COLONIUS, dienaren in den Hage ende Rotterdam, van wegen dien van Groningen JOACHIMUS ³⁾ WERMERUS ende LEO ABELI ⁴⁾, dienaren des woorts binnen Groningen ende Loppersum, om dese vergaderinge by te weesen ende met haren goeden raet ende advijsen te dienen ende te helpen.

De acten des naestvoorgaenden synodi syn gelesen ende dese volgende dingen verhandelt.

1.

Synodus national ⁵⁾. — Die gedeputeerden des Northollantschen synodi hebben gerapporteert, dat sie in die vergaderinge de Mogende H H. Staten eenen nationalem synodum der Geunieerden Provincien versocht hebben ende dat hun geantwoort iss haer versouck billyck ende recht te syn.

Doch dewyle eenyge provincien in die vergaderinge ontbraken, so hebben die E.E.H.H. beloofft by denselven ende ock by hare principalen deese saeke te bevorderen.

Die gedeputeerde hebben ock ingebracht, dat sie an ettlyke particuliere provincien deese saeke angaende geschreven hebben. Die van Gel-

¹⁾ »Mart'' E heeft »Marck''. ²⁾ »M.'' C heeft »Doctor'' E »Dr.'' ³⁾ »Joachimus'' C heeft »Magister Joachimus'' E »Mr. Joachimus''. ⁴⁾ »Abeli'' E heeft »Abel ab Aequart''. ⁵⁾ In C en E ontbreken bij deze acte de marginalia.

derlant heeft verclaert, dat hare H H.al voor vier jaren dit hebben geconsenteert ende dat sie noch bereit syn om dit consent te vernijwen. Die van Groningen hebben verclaert, dat hare stadt hier oock wel toe gesinnet iss ende dat sie verhopē, dat die Ommelanden die goede hant hier oock an sullen houden. Die van Overissel hebben insgelyeks begeert, dat men hieromme sal anhouden.

Die vergaderinge, dit verstaen hebbende, heeft eendrachtichlyken geresolveert, dat die deputati hujus synodi met dien van Zuithollant sullen anhouden by den E.E.H.H. Staten om het effect, te weten dat een nationael synode der Geunieerden Provincien ter eerster ende bequaemster tydt mach gehouden worden, hetwelcke die E E H.H. commissarisen oock hebben geapprobeert.

2.

Wederlegginge der Wederdoperen door D. ARMINIUM. — Soveele die wederlegginge der Wederdoperen angæet, die D. ARMINIO iss opgeleit, iss ingebracht, dat dit jaer niet seer veele in deese saeke gedaen iss, maer dat D. ARMINIUS belovet met den eersten daerin voort te gaen. Die van Amsterdam syn versocht om by D. ARMINIO met dese saeke an te houden. Ende om noch beeter den vortganek te verkrygen iss goetgevonden ¹⁾, dat D. ARMINIUS schriftelijken nomine hujus sijnodi ende oock van den deputatis sal versocht worden om voort te varen. Ende so hij ijts geereets heeft, dat hy datselve met den eersten wille druck ²⁾ uthgeeven.

3.

Oversettinge des bibels. — D. HELMYCHIUS heeft verclaert, dat D. ARNOLDUS ende hij met die oversettinge des bibels neerstych doende syn. De gedeputeerde hebben ingebracht, dat soveele by dien van Amsterdam ende Delfft verworven iss, dat HELMYCHIUS ende ARNOLDUS binnen die weeke met het predygen verschoont worden, opdat sie te beeter haer tot het werck der oversettinge souden mogen beleedygen.

4.

Particuliere correctie des bibels, onder druck sijnde. — In den synode iss ingebracht, dat eenyge correctie des bibels onder druck soude syn, ende die vergaderinge iss in bedencken gegeeven, off het niet goet soude syn, dat op den vortganek deeses wercks acht genomen wierde, opdat hierdoor het principale werck der oversettinge, hetwelcke uth den name

¹⁾ »iss goetgevonden» ontbr. in C en E. ²⁾ »druck» C en E hebben »in druck».

der kercken iss bij die hant genomen, niet en werde in kleinachtinge gebracht offte belettet.

Die gedeputeerde der respective provincien Gelderlant, Zuithollant, Groningen, hebben hierbij gevoecht, dat sie geensins consenteeren, dat deese bibel int licht kome, voor ende aleer dat die tytel ende voorreede iss overgesonden an die respective synoden offte hare gedeputeerden ende van denselven geaprobeert. Want so anders deese bibel in druck soude komen, so willen sie sulcks Godt met den gebede klagen ende daertegen geprotesteert hebben.

Noch hebben sie voorgesteld uth harer aller name, dat eenijge personen om dit te effectueeren terstont behoren na Amsterdam gesonden te worden. Doch so die gesondene personen over den tytel ende voorrede souden met den autheur ende drucker kunnen accordeeren, dat alsdan deese bibel sal mogen uthgaen, sonder dat die tytel an die respective synoden sal behoeven overgesonden te worden.

Ende die afgesondene sullen in commissie hebben, dat sie eerst met D. PLANCIO int prive sullen handelen ende, so sie bij hem het besluit des synodi niet en erholden ¹⁾, dat sie alsdan haer sullen vervoegen an den kerckenraet te Amsterdam. Dit heeft die vergaderinge geaccordeert ende hiertoe bestemt D. FONTANUM ende D. BOGARDUM.

Die E.E.H.H. commissarisen hebben oek verclaert, dewijle dit werck D. PLANCH die algemeine kercken angaet, dat sie hiervan sullen rapport doen moeten amptshalven.

5.

Broeck in Waterlandt, belangende de continuatie hares dienaers P. AEMILII. — Syn verscheenen enyge van die magistraet ende kercke te Brouck in Waterlant, vertonende twe authentike copien van twe schriften, den classi van Edam overgeleevert. In het eerste versoeken sie uth den name des kerckenraets ende gemeente mitsgaders der borgermeesteren, repraesenteerende die vroetschap, dat den classi believe offte die voorgaende beroepinge AEMYLI te approbeeren offte, so dieselve niet wettelyck ende in debita forma mochte geschiet syn, dat sie dan deese beroepinge, die sie nu tegenwoordelijken op den persoon AEMYLI doen, willen bevestygen ende hem in sijnen dienst continueeren. Ende dit, dewyle door syn blijvent grote stichtinge ende door syn vertreck grote onrust in die gemeente soude ontrijsen. Noch dit hierbij voegende, dat AEMYLIUS na die resolutie des synodi den Catechismus Heidelbergensem ende die 37 articulen heeft onderteekent ende den Catechismus in die

¹⁾ »erholden” E heeft »vercrjgen”.

kercke verclaert ¹⁾, dat ²⁾ hun ock niet bewust iss, dat hij in lere offte leevent hem anders draecht int minste als een vrom, oprecht ende getrouw herder der gemeente Christi toekomt.

Het tweede schrift, gedateert den 7 April, begrijpt die beroepingse selve, die sie van nijws op den person AEMYLIJ doen ende dat van weegen syn gotsalych levent ende goede anwinnige, die hij bij hun doet, die daeruth blyckt, dat a dato des laetsten synodi, in hetwelcke iss besloten, dat hy ten langsten binnen een jaer van hun soude vertrecken, het avontmael noijt sonder merkelycke anwinnige gecelebreert heeft.

Ende dewyle dit versoeck ende dese beroepingse van die classe van Edam hun was afgeslagen, so versoecken sie nu van den christelijcken synodo, dat deesen believe hun haer versoeck te consenteeren. Ende opdat de synode mochte versekert syn, dat sie hiertoe last hadden, so hebben sie vertoont twee schriftlycke commissien, hun gegeven so van den kerckenraet als van den magistraet, collegialiter vergadert ende bij haren secretaris onderteikent In die commissie des kerckenraets, gedateert den 8 Junij, wort JACOB SEBASTIANS, ouderlinck, ende CORNELIS CLAESZ SPRINCK ³⁾, diaken, sonderlinge last, bevel ende volle macht gegeven om uth harer aller name in den synode by die voorgedane christelycke beroepingse te persisteren ende die approbatie des synodi te versoecken ende hierbeneffens ernstlyck te begeeren, dat die kercke van Brouck met haren dienaer moge in die naeste classe getransfereert worden, opdat sie also van die lanckdurijge ongerusticheit, dewelcke die van die classe van Edam vor langen tydt in hare gemeente gemoveert hebben ende noch dagelycks moveeren, eens entledijget worden ende alle toekomende quaet ende verstoringe, die door het afschoorent hares dienaers ontstaen soude, moge verhindert worden. In het tweede schrift, gedateert den 6 Junij ⁴⁾, versoecken die ondergeschreven burgermeesteren ende vroetschappen van Brouck, collegialiter vergadert, eeven deese twee dingen, committeerende om dese van den synode ernstlyck te versoecken JAN ARENTSZ BLOCK, out-burgermeester, met JACOB PIETERSZ GREBBER, meede-burgermeester.

Die classe van Edam heeft hiertegen vertoont een request an den synode, van drie personen (haer nochtans op eenyge susteren ende broederen neffens andere hun gunstige beroepende, derwelcker namen ⁵⁾ sie niet uthdrucken) onderteikent, in twelcke wort versocht, dat deese synode achtervolgende die resolutie des voorgaenden synodi AEMYLIUM soude willen doen vertrecken, dewyle het jaer, dat hem geconsenteert was om

1) »verclaert” C en E hebben »leert”. 2) »dat” C en E hebben »dewyle”
³⁾ »Sprinck” E heeft »Sprencck” ⁴⁾ »Junij”. Er stond eerst »Majj”, wat C en E nog hebben. ⁵⁾ »derwelcker namen” C en E hebben »dewelcke”.

te blyven, nu al was verlopen, ende diewyle die beroepinge, die nu op AEMYLIUM gedaen wort, geschiet van sodanijge, die een groot deel buiten die gemeente syn, die gemeente soeken te overherschē, vrome dienaers te verdrijven, deesen onwettelijken in te dringen ende selfs ongereegelt sijn, dewyle oock noch hare kercke in so ellendygen staet iss als het voorleeden jaer, jae in noch een ergere, dewyle oock het vertreck AEMYLII sal dienen tot Godes ehre, tot erholdinge van die autoriteit deser vergaderinge ende tot den geheelen welstant des dorps Brouck.

Hierbeneffens hebben die van die classe aangeweesen, dat sie achten ¹⁾ dat die commissie, diewelcke die voorgenoemde personen uth last des vroetschaps vertonen, geantiqueert ofte verandert iss door eene naerdere ²⁾ resolutie, den vijffden Junij genomen ende ³⁾ den sesten bij elff personen, die so vroetschappen als schepenen sijn, onderteikent, welcke resolutie by die meeste stemmen seit beslooten te syn, dat men geen moyte noch kosten meer om AEMYLIUM doen sal. Deese dingen geleesen ende gehoort synde, iss ommegevraecht, off die van Edam oock behooren in die vergaderinge te blyven, als die saeke van Brouck in deliberatie sal genomen worden.

Iss gereesolveert, dat die nature van die saeke sodanijch iss, dat sie vereisscht, dat die van die classe van Edam behooren uth te staen Ende dit hebben die van Edam oock angenomen, als sie ten tweeden mael souden uthgaen, seggende dat het niet van nooden was, dat men hun dit opleide, want sie en waren hiertoe niet onwillijch.

Hiernaer heeft die synode in die vreesse des Heeren van deese saeke begonnen te handelen ende iss goetgevonden, dat men dien van Edam soude affvragen, off sie neffens die resolutie des naestvoorgaenden synodi ijts hebben op die leere ofte het levent AEMYLII, hetwelcke voorgevallen soude mogen sijn seedert die laetste vergaderinge tot Hoorn, waardoor hy mochte onweerdych geachtet worden om den kerckendienst te bedienen.

Die van Edam hebben geantwoort, dat sie weederom souden mogen vragen, off die synodale acte des voorgaenden jaers voor wettelyck ende christelyck gehouden wort ofte niet, want so die acte goet wort geacht, so en behoefft men hiervan niet meer te disputeeren. Iss sie niet christelyck, so soude men sulcks mogen vertonen.

Die synode heeft geachtet ⁴⁾ deese vrage seer impertinent te weesen ende geantwoort ⁵⁾, dat die synode in die verhandelinge wel neerstych op deese acte soude letten ende also disponeeren, als sie in goede conscientie soude willen verantwoorden.

¹⁾ »achten" C en E hebben »achteden". ²⁾ »naerdere" C en E hebben »naerder genomen". ³⁾ »den vijffden — ende" ontbreekt in C en E. ⁴⁾ »geachtet" C heeft »geantwoort". ⁵⁾ »geantwoort" ontbr. hier in C en E.

Deese antwoord ontfangen hebbende, so hebben die van Edam neffens die acte des voergaenden synodi ingebracht, dat de swaricheiden te Brouck noch continueeren ende dat die gemeente noch eeven onrustych iss, maer dat sie niets particulierlyken kunnen probeeren, overmits die gunstige van AEMYLIO niets teegen hem willen getuigen ende die hem niet gunstych sijn, niet dorven teegen hem getuigen, want sie worden sijne partie geachtet.

Als die van Edam weeder uthgegaen waren, iss goetgevonden, dat D. HELMYCHIUS ende HALSBERGIUS dien van Edam souden anseggen, dat die synode om wichtige redenen, haer daertoe moveerende, oock goetvint, dat die van Edam sullen buiten blijven, als die broederen des synodi over deese saeke sullen resolveeren, ende daeromme, so sie noch ijts hebben in te brengen, dat men sie begeert te hooren.

Deese mannen hebben gerapporteert, dat die van Edam antwoorden, dat sie niet sonderlings meer hebben voor te stellen ende dat sie geen last en hebben om eenichsins aff te wijken van hetgeene, dat te Hoorn beslooten iss. Item dat sie sorgen, dat uth die continuatie AEMYLIU grote swaricheit in die naestgelegene plaetsen sal ontstaen, want veele sullen gevonden worden, die deese veranderinge van sententie voor eene lichtveerdicheit sullen houden, ende dat het oock sal te besien weesen, off deese synode sal mogen retracteeren, hetgeene dat het voorleeden jaer iss besloten.

Dese antwoord verstaen hebbende, so heeft men in die vreesse des Heeren hetgeene dat bij dien van Edam tot weeringe AEMYLIU was ingebracht, gelijk als oock die reedenen, die de magistraet ende kereke van Brouck gebruiken met so grote instantie om haren kerekendienaer te behouden, rijpelyken ende ernstlyken te overweegen begonnen. Ende alles wel geexamineert ende op elcks neerstelyken gelet hebbende, iss geadviseert ende beslooten als volgt, te weeten:

Diewijle AEMYLIUS die 37 articulen ende den Heidelbergensem Catechismus heeft onderteekent; dewijle hij oock gesont bevonden wort in leere ende leevent; dewijle hij oock seer grote stichtinge doet ende Godt sijnen dienst merkelijken te Brouck seegent; dewijle oock die gemeente van Brouck AEMYLIUM wederomme op het nijwe tot haren wettelijken dienaer beroepen ende dat met besonderen ernst, begeerende dat so eenijge faulten an haer sijde in die eerste beroeping moge voorgevallen sijn, dat men die nae den aert der lieffden haer wille te besten houden; dewijle oock dit naestverleeden jaer over AEMYLIUM niets iss gebleeken, daeromme hij behoort van sijnen dienst geremoveert te werden; dewijle oock te vreesen, dat door het vertreck AEMYLIU die onruste in den dorpe ende gemeente tot Brouck veele groter soude worden; dewijle oock door verclaringe van verscheiden broederen vertoont iss, dat die resolutie des

voorgaenden synodi tot Hoorn, over het vertreeken AEMJLIJ naer het verloop van een jaer, genomen iss niet sonder hope van eenijge moderatie, indien de voorschreeven AEMYLIUS hem in den bestemden jare vromelyck, getrouwelyck ende stichtelyck soude in synen dienst dragen;

Om deese ende andere gewichtyge reedenen met voorgaende advijsen van die gedeputeerden der respective provincien gelyck als oock der E.E.H.H. commissarisen heeft die synode (in die name des Heeren vergadert) geoordeelt, gelyck sie oock ordeelt met deesen, dat die beroeping van dien van Brouck, op AEMYLIUM gedaen, sal vast ende goet blyven ende van werden gehouden worden, ende dat dienvolgende AEMYLIUS in synen dienst tot Brouck christelycken sal continueeren.

De synodus ordeelt oock, dat die broederen des classis van Edam sullen gehouden weesen AEMYLIUM voor eenen wettelyken dienaar tot Brouck ende litmaet hares classis an te neemen ende op synen dienst christelycke opzicht te hebben.

Ende by soverre als die voorschreven classis haer hiertoe niet soude willen verstaen om den voorschreeven AEMYLIUM an te neemen ende in hare vergaderinge te admitteeren (twelck het synodus niet verhoopt), so iss geordineert, dat die broederen des classis van Amstelredam met den gedeputeerden deses synodi op den dienst ende persoon AEMJLIJ mitsgaders op die regering van die gemeente offte op die kercke te Brouck goede acht sullen neemen ende dat deese opzicht provisioneelyck sal sijn, totdat andersins gedisponeert sal worden.

Deese sententie iss in die volle vergaderinge beiden partijen voorgeleesen.

6.

Appel ende protestatie van de classe van Edam tegen de uitsprake des synodi. — Die van Edam, nae het voorleesent deeser sententie uthgaende ende daerna in die vergaderinge weder verschynende, hebben geappelleert van die sententie des synodi tot den ¹⁾ nationalen synodum ende hebben tegelycke geprotesteert, dat sie ende die hare onschuldigh sijn van alle swaricheit ende scheuringen, die over deese sententie in hare offte andere benabuerde kercken sullen mogen ontstaen.

Die praeses heeft dien van Edam afgevraecht, off sie in commissie hebben van haren classe om te appelleeren. Hierop hebben sie haren bevel, deesen angaende, opentlyken voorgeleesen, hetwelcke was onverteikt van CAROLO PETRI ²⁾, dienaar tot Purmereinde, ende van D. PUPPIO ³⁾, dienaar tot Edam.

¹⁾ »den" C en E hebben »den naesten". ²⁾ »Carolo Petri" C en E hebben »Carolo Petri, preside". ³⁾ »Puppio" C en E hebben »Puppio, scriba".

Verclaringe van die van Brouck over sekere acte van de vroetschap aldaer. — Vermaningen aen beide partijen. — Die van Brouck syn ingestaen, mits sie begeert hadden voor die uthsprake des synodi noch eens gehoord te worden, ende hebben verclaert, dat die onderschrijvinge van deese acte van den vijffden Junij, uth den name des vroetschaps van Brouck by dien van den classe den synodo verthoont, aldus iss te weege gebracht, dat de namen der ondergeschreeven personen ¹⁾ eerst sijn in een blanck papier geteikent geworden ende dat daernaess die inschrijvinge van die gemelde acte geschiet. Insgelycks hebben sie verclaert, dat den vijffden Junij wel in hare vroetschap was beslooten, dat men geene onkosten, maer niet dat men gene moijte meer om den predikant doen soude. Maer die van Edam hebben dit teengesproeken, seggende dat sie dit geensins konden gelooven.

Die praeses heeft dien van Edam vermaent om vrede ende eenicheit met AEMYLIUS te houden ende dat sie oock souden arbeiden by haren meedebroederen om dit te effectueeren.

Insgelycks syn die gecommiteerden van die kercke ende magistraet te Brouck vermaent om te arbeiden, dat hare partie tot christelyke rust ende vrede soude mogen gebracht worden ende dat sie haer souden wachten dien geen oirsaeke van offensie te geeven. AEMYLIUS iss oock vermaent hem christelyken ende neerstichlijken in synen beroep te dragen ende met geduldicheit ende gotsalicheit syne partie te vermorwen.

Deese vermaningen hebben die van Brouck ende AEMYLIUS angenomen na te komen.

Attestation P. AEMILII. — AEMILII predicatien over Apocalypsis. — Hierna heeft AEMYLIUS verthoont seekere attestatien, so bij D. KERCKMANNUM als D. FEITONEM ende andere gotsalyge dienaren onderteikent, in welcken die godtsalicheit AEMILII ende syne gesontheit in die leere geroemet wort, an welcken attestatien die synode een goet genoeg gehadt heeft.

Noch heeft AEMYLIUS verthoont eenyge predicatien, die hij over eenyge capitelen Apocalypsis gedaen heeft, die onderwerpente het oordeel deeser vergaderinge. Iss geresolveert, dat men het examineeren van deese predicatien den gedeputeerden deeses synodi sal beveelen.

Vermaenbrieff aen de classe van Edam. — Noch iss geresolveert, dat

¹⁾ »der — personen' ontbr. in C en E.

men uth deeses synodi name an die classe van Edam sal schryven, hetwelke oock geschiet iss ende, dit schryvent in die synodi vorgeleesen synde, so iss het van allen geaprobeert ende dien van Edam gelanget om haren classi te overleeveren.

10.

Urck. — Die classe van Einckhuisen sal die saeke van Urck noch voor gerecommendeert houden ende die classe van Hoorn sal dien van Einckhuisen by den H H Staten van het Noorderquartier hierin behulpe-lyck sijn.

11.

Oversettinge BULLINGERI in Daniëlem door GALLINACEUM — D. HILLENUS heeft verlaert, dat hy die oversettinge GALLINACEI van die commentarien BULLINGERI in Daniëlem heeft op het begeeren van den gedeputeerden van Zuithollant gesonden an D. ARNOLDUM te Delfft, omdat hij geen Latijnsch exemplaeur BULLINGERI hadde kunnen hebben.

12.

Correspondentie met andere provincien. — Gelderland. — Overijssel. — Groeningen. — Resolutie der classen van Noorthollandt — D. FONTANUS heeft verlaert by hun het voorslach van dien van Vrieslant goetgevonden te sijn, doch so lange dit niet en kan int werck gestelt worden, dat men sal blijven by die correspondentie der particulieren synoden, die nu int gebruyck iss, ende dat hij hoopt, dat die van Overijssel tot deese correspondentie oock wel sullen te brengen sijn, hetwelke HILLENUS oock heeft bevestyget.

Die gedeputeerde van Groningen hebben uth last harer commissie versoekt, dat men die angevangene correspondentie met haer soude willen onderhouden (want die haer seer profijtelyken ¹⁾ iss) ende daeromme begeert, dat den Zuit- ende Noorthollantschen synoden believe hare gedeputeerden in Groningerlant op die synoden te seinden.

Sijn geleesen die resolutien der classen, deese saeke angaende. Die van Hoorn, Edam ende Harlem hebben den vorslach van Vrieslant geaprobeert tot solange, dat wat beeters ende bequamers erdacht werde. Die van Einckhuisen, Alckmaer ende Amstelredam hebben goetgevonden, dat men in die correspondentie sal voortvaren met die provincien, die deselve willen toelaten.

Dewijle die stemmen steeken, iss goetgevonden, dat men met die an-

¹⁾ »seer profijtelyken” C heeft »sonderlycken dienelyck. Zoo ook E.

gevangene correspondentie sal voortvaren, totdat wat naeders by meeste stemmen besloten werde.

13.

Beteringe van allerlei misbruijken. — Echtscheijdinge der Wederdoperen. — Licentie int drucken der bibelen etc. — Die gedeputeerden hebben ver-
toocht ¹⁾ twemaal dit jaer gearbeidet te hebben daert behoort, dat die
veelvoudyge misbruijken, die hoe langer hoe meer inrijten, mochten ge-
betert worden, ende dat hun van goeder handt geraden iss voor deese
tydt hiermede te rusten, doch so men wilde wat vruchtbaerlyeks uthrich-
ten, dat het van noden soude syn maer weynich dingen teffens te ver-
soeken.

Hierop iss goetgevonden, dat die gedeputeerden deeses sijnodi sullen
anhouden bij die H H. Staten, dat die echtscheidinge der Wederdoperen
verhindert werde, ende dat die licentie van het drucken der bibelen,
testamenten, psalmboeken mach geweeret worden. Die van Groningen
hebben verclaert, dat hun belast iss van den haren om ²⁾ deese saeke
eernstelijken by deese vergaderinge an te houden

14.

Nieuberoepene dienaers voor die voorleden jaer. — Die van Einckhusen
hebben ingebracht, dat OTTO GERRITZ voor dien van Werwershoven tot
eenen dienaer iss angenomen, wettelijken bij hun geexamineert sijnde.
Inssgelycks JOHANNES ³⁾ BOGERMAN met wettelyke attestatie van Sneeck
tot eenen dienaer binnen Einckhusen.

Edam heeft angenoomen ISACK GERRITZ tot eenen dienaer voor Schar-
dam ende Ittershem, by hun geexamineert.

Alckmaer: ABRAHAMUM VAN DORESLA ⁴⁾, studiosum, by hun geexami-
neert, voor eenen dienaer tot Oude Nijedorp ende Veenhuisen.

Haerlem: JAQUES SNOECK uth het Sticht van Utrecht met attestatie
voor die van Limmen.

Hoorn heeft WILLEM ZEGERSZ, studiosum ⁵⁾, geadmitteert bij dien van
Edam, angenomen ⁶⁾ tot eenen dienaer voor Abbekerck ⁷⁾. Noch D.
JOHANNEM ARNOLDI, beroepen van Harderwyck, alwaer hij rector scholae
was, tot eenen dienaer binnen Hoorn.

15.

Collegium theologicum — Die gedeputeerden hebben gerapporteert, dat

¹⁾ »vertoocht” E heeft »verthoont”. ²⁾ »om” E heeft »in”. ³⁾ »Johannes”
ontbreekt in C en E. ⁴⁾ »Doresla” C heeft »Dooreslaer”, E »Doreslaar”. ⁵⁾ »stu-
diosum” ontbreekt in E. ⁶⁾ »geadmitteert — angenomen” E heeft »geadmitteert
(bij dien van Edam geexamineert)”. ⁷⁾ »Abbekerck” C heeft »Abbekerck ende
Lammertsschagen”. Zoo ook E.

sie den D. regentem collegii te Leiden vermaent hebben om neersticheit an te weinden, dat syne studenten mochten manierlijker gekleet gaen, haer nederyger dragen in manieren ende vlytyger den bibel leesen, ende dat hij het laetste te doen belovet hadde. Maer die twe eerste dingen seit hij qualijken te kunnen remedieeren, overmits die ouderen hare kinderen selven kleden ende dewijle die naturen sijn verscheiden.

Particularia.

1.

Rapport WALESII van beijde synoden tot Groeningen. — Licentie van famose libellen. — Recommendatie voor de broeders van Groeningen. — Dewijle D. VALLESII uth last der gedeputeerden (ende dat om wichtige redenen, die den synode gebleeken syn) op den synodum te Groningen was verscheenen, so heeft hij gerapporteert, dat hij met sijnen adjunct seer vriendelyken van die van Groningen sijn beide reisen ontfangen. Ende voorts van syn wedervaren heeft hij die vergaderinge bericht, dat hij ende syn adjunct gearbeidet hebben om den standt der kercken aldaer te brengen in gelijkformicheit met die onse ende dat hem belast was ons deese twee stucken voor te stellen: ten 1°. dat deese vergaderinge de handt daeran soude willen houden, dat die licentie van die famose libellen moge geweert worden; ten 2°. dewyle die lasten veeler dienaren in Groningerlant so groot sijn, dat eenyge alles moeten verkopen om hare schattingen te betalen, dat sie bidden dat deese synode die goede handt wille anhouden, dat sie tot verlichtinge van hare swaricheiden een goede antwoord mogen verkrygen van die H.H. Staten op haer request, tot deesen einde overgegeeven. Ditselve hebben die gedeputeerde van Groningen oock met grote instantie mondelijken versocht.

Die synode, dit verstaende, heeft haren deputatis belast om den broederen van Groningerlant alle mogelyke hulpe te bewijsen, te meer dewyle men verstont, dat die synode van Zuithollant haren gedeputeerden dit oock hadde bevolen.

Die vergaedinge heeft an VALLESII rapport een seer goet genoegen gehadt ende Godt gedanckt voor die verbeteringe, die hem in Groningerlant laet aensien door die angevangene correspondentie. VALESII heeft oock die acten van die Groninger synoden, gehouden anno 1602 ende 1603, in die vergaderinge overgeleevert ende iss hierover van sijnen dienst bedanckt.

2.

Commissie om voorvallende wichtige swaricheijden te soecken te beslichten. — Sooveele angaet den voorslach der E.E.H.H. Staten, gedaen te

Hoorn door den E.E.H.H. commissarisen, te weeten off het niet goet en ware eenyge personen te committeeren, dewelcke alle voorvallende kerckelijke differenten souden zoeken terstont te beslechten, eer die saeken door verloop tot verbitteringe komen.

Hierover iss bij meeste stemmen der classen goetgevonden, dat men sal blijven by het oude gebruiick, te weeten dat alle dusdanijge saeken van die kercke op den classe ende vandaer op den synode sullen gebracht worden. Maer Amsterdam heeft het versoek der E.E.H.H. Staten geaprobeert. Die van Zuithollant hebben vertoont, dat ditselve in haren synode voor dit jaer iss goetgevonden.

Die E.E.H.H. commissarisen hebben verclaert, dat sie alsnoch in hare commissie hebben, dat sie om dit voorstel vant voorleeden jaer sullen anhouden, ende daerbij angeweesen haer voorstel maer te sien ¹⁾ op besondere swaricheiden, die geen vertreck en kunnen lyden ²⁾, ende dat diegeene, die hiertoe sullen gecommitteert worden, maer sullen last hebben om door inductie die saeken te beslichten ende dat met toedoen der kercke offte classis, daer die swaricheit vallen sal.

Die synode, deese naerdere verclaringe der E.E.H.H. commissarisen gehoord hebbende, heeft goetgevonden, dat men deese sacke den classen wederomme sal voorstellen ende dat men hare resolutien an die classe synodael sal overschrijven.

3.

Rapport van den synode tot Nimmegen. — Ende van Overijssel. — D. BOGARDUS heeft rapport gedaen van die synode, tot Nimmegen gehouden, waeran deese synode een goet genoegen gehadt heeft, ende heeft BOGARDO voor sijnen dienst bedanekt.

Inssgelycks heeft D. HILLENUS rapport gedaen van syn wedervaren te Overijssel ende iss ock voor sijnen dienst bedanekt.

4.

Redenen om niet te trouwen gedoopte met ongedoopte. — Die gedeputeerde van Groningen hebben versocht, dat men hun die reedenen uth Godes woort soude meededeilen, waeromme men gedoopte met ongedoopte niet soude mogen trouwen, hetwelcke ock die van Hoorn ende Einckhuisen versocht hebben. Hierop hebben die gedeputeerden des synodi verclaert, dat die van Zuithollant angenomen hebben deese reedenen

¹⁾ »sien” C en E hebben »sijn”. ²⁾ »Die E.E.H.H. commissarisen — lyden”. Hierbij heeft E in margine: »Hierop is geresolveert ende besloten, dat hetselve voor dit jaer sal ingewillicht ende geconsenteert worden ende dat in die conditien, diewelcke in dieselve uytgedrukt sijn”.

byeen te brengen, dewelcke sie oock alle uhre verwachten, ende dat sie, die ontfangen hebbende, deese den broederen sullen mededeilen.

5.

Verschijsninge van 2 ouderlinghen neffens 2 predikanten. — Iss geresolveert, dat twe ouderlingen neffens twe predikanten uth elcken classe sullen gehouden sijn op die synoden te verschijnen, gelyck tot noch toe gebruikelijken geweest iss. Ende die van Amsterdam sijn vermaent om neersticheit te doen, dat dit onderhouden worde.

6.

Verschijsninge van een dienaer, die op den voorgaenden synodum geweest sij. — Off het niet geraden iss, dat uth een ijder classe een dienaer opt sijnode verschyne, dewelcke in die voorgaende synode iss geweest, om te hebben goede kennisse van alle voorgaende saeken. Iss gereesolveert, dat men dit stelt in die vryheit der classen ¹⁾.

7.

Vraghe van die van Alckmaer. — *Voorstellinghe van de swaricheijt tot Alckmaer met ADOLPHO VENATORE.* — *Resolutie des synodi.* — Die van Alckmaer hebben gevraecht, off oock wel een kerkendienaer mach tot een schooldienst offte ijts diergelycks hem begeeven, waerdoor sijn dienst verhindert wort. Iss geantwoort, dat men die resolutie synody Alekmarianae, op deese ende diergelyjke vragen gegeeven artic: 19, voor goet kent ende dat een classe geauthoriseert iss te ordeelen, off hetgeene, datwelcke die dienaer deesen angaende doet, stichtelyken iss offte niet, ende dat die dienaer gehouden iss die resolutie des classis nae te komen, off dat hy onder die kerckelijke discipline sal staen.

Deesen antwoort ontfangen hebbende, so heeft die classe van Alckmaer den synode te kennen gegeeven, also ADOLPHUS VENATOR, predicant tot Alckmaer, hem hadde begeeven sonder consent van magistraet, van rectore ende toestemminge des kerckenraets tot het houden van eene besondere schoole der jongers, die, by hem in kost synde, in die Latynsche tale onderwesen worden, item dat hij eindelyken door dieselve met nodinge ende toeloop van mans, vrouwen, jonge gesellen ende dochteren, eene heidensche comoedia uth Terentio, Andria genoemt, met musyck teegen die keuren der stad Alckmaer, die alle dusdanijge speelen heeft verboden, buiten weeten ende consent des magistraets ende des kerckenraets niet sonder merckelyke lasteringe der vianden der waer-

¹⁾ Bij dit art. heeft E in margine: »Hiervan en vinde ick geen resolutie in de acten des classis.»

heit, ergernisse ende ontstichtinge der eenvoudijgen hadde doen spelen. Ende also de kerckenraet daerover met denselven in aller billickheit te verscheiden malen hadde gehandelt, ten einde hij tot wechneeminge der ergernisse tot eenyge schultbekenninge soude gebracht werden ende hy, hem der schoolhoudinge ontslaende, hem binnen die palen syner beroepingē houden, ende dieselve hem nergens toe hadde willen verstaen, maer daertegen heftichlyck het comoedispeelen ende het schoolhouden hadde voorgestaen ende gesocht te beweerē, dat hy in alles wel gedaen hadde, dat oversulcks, die saeke an den classe wettelijken gebracht sijnde, oock by denselven te verscheiden reisen neerstelyken bedacht ende verhandelt was geworden ende dat die, ADOLPHUS in alles gehoort synde, eindelingē nae rype deliberatie uthgesproken ende geresolveert hadde, dewijle syn doen street teegen Godes woort, teegen die eerbaerheit ende gotsalicheit ende teegen die acten der synoden, die so generael als particulier in onsen vaderlande sijn gehouden, ende insonderheit angaende het comoedispeelen teegens het besluit des synodi particularis tot Edam anno 1586, daer uthdruckelijken was beslooten, dat het gebrueick der heidenschen ende schriftuirlyken comoedien den schoolmeesteren van een ijder kereke, daer sijn syn offte int gebrueick mochten komen, sal geweert worden, ende dat hij daeromme gehouden was hem het besluit des kerckenraets te onderwerpen. Doch so ADOLPHUS, niettegenstaende alle neersticheit, oock ¹⁾ tusschenhandelingē der gedeputeerden deeses synodi, die tot wechneeminge deeser swaricheit neerstych hadden gearbeidet, hem nergens toe liet brengen, geensins eenyge schult wilde bekennen noch oock sijn schoolhouden naelaeten om also te blyven binnen die limiten syner beroepingē, onangesien die moderatie des kerckenraets, willende tevreedē sijn met eene besondere schultbekenninge voor den kerckenraet ende dat sie, onverhindert het recht der stadt, soudē tot syne schoolhoudinge conniveeren, indien hij tot vier offte vijf kinderen het getal syner jongeren verminderde, dat sie daeromme, beslooten sijnde deese swaricheit tot deese vergaderinge te brengen, an dieselve nu vraechden, hoe men met sulcken predikant sal handelen, dewelcke, overt schoolhouden ende comoedispeelen angesproken synde, alle middelen der vermaningen verachtet ende hem nergens toe en laet brengen.

Die deputati hebben oock haer wedervaren, deese saeke angaende, ingebracht ende syn over hare handelingē ende goede neersticheit bedanckt.

Die synode, verstaende in hoedanijgen staet die saeken te Alckmaer sijn, heeft goetgevonden uth elcken classe eenen te bestemmen neffens den gedeputeerden des synodi, die samentlyken na Alckmaer sullen reisen om haer volkomenlijken van deese saeke te informeerē ende, ge-

1) »oock" C en E hebben »ende oock."'

noechsamen informatie hebbende, dat sie sullen vollenkomene commissie hebben om nae conscientie te handelen, also sie het sullen bevinden te behoren. Ende so VENATOR desen personen niet en wil gehoor geeven, dat sie alsdan den magistraet hares ampts sullen vermanen. Ende deese sullen hare actie beginnen des morgens den naestkomenden achsten Julij. Hiertoe syn bestemt PIETER ALBERTSZ, dienaer tot Einckhuisen, JAN JANSZ, dienaer tot Edam, JOHANNES BOGARDUS, dienaer tot Haerlem, EDUARDUS POPPIUS, dienaer tot Amsterveen ende JOANNES ROGGE, dienaer tot Hoorn.

8.

Voljarige, die den doop versoeken. — Wat den voljarygen angaet, die haer tot den doop begeeven, hiervan iss gereesolveert, dat dusdanijge personen sullen gehouden syn haer tot den avontmael te begeeven. Doch dewyle men altemet wel moet patientie hebben oock met dengeenen, die alreede haer tot den avontmael begeeven hebben, so sal men personen, diewelcke gotsalych sijn van levent ende het stuck des doops verstaen beter dan die leere des avontmaels, wel mogen dopen, als sie beloven haer tot den avontmael te willen begeeven.

9.

Trouwe met sijner huysvrouwen halve broeders dochter. — Soveele het gravamen van dien van Hoorn angaet, iss geantwoort, dat het geensins behoirlijken ¹⁾ iss, dat een man synes saligen huisfrouwen ²⁾ halve broeders dochter trouwe als strydende tegen goddelyke ende wereltlyke rechten.

Den gedeputeerden synodi iss ock belast, dat sie sullen anhouden by den H.H. Staten, dat deese ende diergelijcke verbodene graden mogen uithgedruckt worden in hare huwelijksche ordinantie.

10.

Excommunicatie eenes diakens, tot de Wederdoopers affgefallen. — Wort gevraecht by dien van Gelderlant, hoe men sal handelen met eenen diaken, die hem voor ses jaren by den Wederdoperen gevoecht heeft, omdat hij meinde den christenen niet vrij te staen de wapenen te dragen, dewelcke oock heeft een ongedoopt kint, maer selve en heeft hij hem noch niet wederdoopen laten, off deese nae so lange patientie te excommuniceren sij ofte niet.

Wort geantwoort, dat men hem noch sal vermanen ende dat men hem neerstych sal examineeren in die stucken, in denwelcken men hem achtet ongesont te sijn, ende so hij halsstarrijck ³⁾ bij syne meininge volhardet, dat men alsdan tot die ordentlyke trappen der excommunicatie sal treden.

¹⁾ »behoirlijken” E heeft »geoorloft.” ²⁾ »saligen huisfrouwen” E heeft »overleven.” ³⁾ »halsstarrijck” C en E hebben »dan halssterck.”

11.

Conventiculen der Wederdoperen, Papisten ende andere. — Die van Groningen hebben versocht, dat men wilde neersticheit anwenden, dat die conventiculen der Wederdooperen, Papisten etc. ock in deese provincie mogen geweeret worden, dewijle sie goede hopeninge hebben, dat die in hare provincie geheelyken sullen geweeret worden. Desen iss geantwoort, dat tot noch toe goede neersticheit in deese saeke gedaen iss ende dat men hiertoe noch alle bequamen middelen sal gebruicken.

12.

Stille bestemminge tot deputatie. — *Bedieninge des avontmaels bij eenen nieu gestelden dienaer.* — Die gedeputeerden hujus synodi hebben voorgesteld: ten 1sten off het niet goet en ware, dat die stemminge der gedeputeerden synodorum geschiede met stille stemmen, gelyck het in Zuit-hollant, Gelderlant, Groningerlant gebruick ¹⁾ wort. Die vergaderinge antwoordt: jae. Ten 2en off het niet goet ware, dat den dienaeren, die ten eersten mael het avontmael des Heeren bedienen, een geoeffende dienaer worde bijgevoecht, opdat alles ordentlijker mach toegaen. Iss jae geantwoort.

13.

Van de schulden der predikanten. — Die van Einckhuisen hebben gevraecht, hoe men best soude verhinderen, dat niet sodanijge tot den dienst toegelaten worden, die met schulde syn beladen, inssgelycks hoe men sal handelen met dengeenen, die, in dienst synde, in schulde vervallen.

Iss geantwoort, dat elke classe hierop sal goede opsicht neemen ende na hare discretie hierin handelen.

14.

Van ontbindinge der huwelicksche beloffte. — Die van Edam hebben gevraecht, hoe men met dussdanijge personen sal handelen, dewelcke so verre met den anderen syn geaccordeert, dat sie twe geboden in die kereke hebben ontfangen, ende daerna iss die vrouwspersoon terugge geweeken seggende, dat sije den manspersoon gene beloffte van trouwe gedaen hadde, hetwelcke de man ock bekent, waerover deese beide personen voor den magistraet den anderen hebben quijtgescholden. Iss geantwoort, dat deese saeke sal tot den magistraet weedergesonden worden ende dat men deese personen niet sal mogen trouwen met anderen, voordat sie van den magistraet ledych ²⁾ gesproken sijn.

¹⁾ »gebruick" C en E hebben »gebruyct." ²⁾ »ledych" E heeft »vrij."

15.

Aentekeninge ende proclamatie der huwelicken. — Ende om dusdanyge swaricheiden te verhoeden achtet die synode raetsaem achtervolgende het placacet der H.H. Staten, dat die predicanten niemand en sullen proclameeren om getrouwt te worden, tensy dat beide partijen, als sie ingeschreven worden, tegenwoordich sijn met dengeenen, diewelcke in dese saeke te seggen hebben. Offte so die eene persoon van den contrahenten niet kan tegenwoordich sijn, dat sie alsdan genoechsame attestatie van des affweesenden persoons goeden wille sullen vertoonen.

16.

Requeste der schoolmeesteren tot verbeteringe harer gagie. — Soveele het request der schoolmeesteren angaet, in hetwelcke sie verbeeteringe van gagie versoecken, veroot door dien van Hoorn ende Edam, iss geresolveert, dat die classe van Hoorn ende Edam sullen uth den name deeses synodi versoecken an die E.E.H.H. Staten, dat den schoolmeesteren moge geholpen worden.

17.

Glijckformicheijt int niet trouwen van gedoopte met ongedoopte. — Die van Alckmaer hebben gevraecht, dewyle goetgevonden iss, dat men geene gedoopte met ongedoopte sal trouwen, off dit oock in allen classen wort onderhouden. Die classen hebben meest alle verclaert: jae. Maer die van Hoorn hebben geseit, dat hare commissarisen die personen, die haer tot den huwelijcke begeeven, examineeren ende dat sie daeromme haer niet onderwinden dit te ondersoeken. Hierover syn sij vermaent, dat sie haer met den anderen kercken sullen conformeeren.

18.

Rekening van de gedeputeerde des synodi. — JAN JANSZ, dienaer te Edam, ende JAN VERCREEL, ouderlinek tot Haerlem, sijn verordineert om die rekening van den deputatis synodi op te neemen ende hebben bevonden alles wel te accordeeren. Ende het overblijffsel iss den deputatis om den lasten, hun opgeleit, te dragen overgeleevert.

19.

Gedeputeerde des synodi van Noorthollandt. — Dewijle D. JOHANNES MATTHYSIUS nu twe jaren den last der deputatie hadde gedragen, so heeft hy versocht, dat men hem soude ontslaen ende eenen anderen an sijne plaetse deputeeren.

Hierop heeft die synode MATTHYSIO voor synen goeden dienst ende

neersticheit bedanckt ende D. HERMANNUM GERARDI, dienaer tot Einckhuisen, in syne plaetse geordineert.

20.

Deputatie tot andere synoden. — Om op den synode in Gelderlant te trecken iss geordineert D. JOHANNES HALLIUS, dienaer tot Amstelredam. Inssgelijcks iss JOHANNES ROGGE, dienaer tot Hoorn, bestemt om het naestkomende jaer te reisen op den synode in Groningerlant. Ende D. JOHANNES MATTHYSIUS iss bestemt om te verschynen in den synode van Overissel, so hij beroepen wort.

22 ¹).

Censura. — Hierna iss *censura morum* gehouden ende die *censura* weerdych waren, syn vermaent ende die anderen sijn samentlijk bedanckt.

23.

Besluit des synodi met een corte predicatie. — *Toecomende synodus.* — Eindelyken, gelyck PIETER ALBERTSZ die vergaderinge angevangen hadde met een propositie uth den name des classis van Einckhuisen, also heeft JOHANNES ROGGE die versameling met een propositie beslooten uth den name des classis te Hoorn. Ende na anroepinge ende dancksegginge Godes iss die vergaderinge in alle vrientschap ende vrede gescheiden den 14^{en} Junij anno 1603. Ende sal het synodus nae ordre het toekomende jaer tot Edam gehouden worden.

JOANNES BOGAERT, synodi praeses ²).

JOHANNES ROGGE, synodi scriba.